

TINGENES TALE

Hvis ikke arkæologien havde tingene, så havde arkæologien ingenting. Denne artikel bidrager til tematikken om ting fra et arkæologisk perspektiv og undersøger, hvilken rolle tingenes tidslighed og stofflighed spiller for, hvordan mennesker befinder sig i og handler i sociale rum. Artiklen kaster et blik på en ikke-arkæologisk lokalitet og forsøger at illustrere, hvordan fraværet af det talte ord også i samtiden kan udnyttes til at forstå ting i sin egen ret som en kilde til viden.

af TIM FLOHR SØRENSEN

På Mill Road Cemetery i Cambridge, England, står der en gravsten med indskriften "In Loving Memory of my dear mother Isabell Mary Hopkins". Gravstenen er rejst over en kvinde, som døde, da hun var 60 år gammel. "In Loving Memory of..." Disse ord formulerer det kærlige minde om den afdøde, og det kræver ikke megen empatisk evne at forstå rækkevidden af den sorg og det tab, som afdødes datter eller søn må have følt. Det hengivne minde er desuden understreget af det gravmæle, som er rejst over Isabell Mary Hopkins. Gravstenen er udformet som en sokkel, hvorpå indskriften er påført, og oven på soklen står en engel, der er omkring en meter høj. Englen er visuelt fremtrædende i dette område af kirkegården; den står med sænket, sørgende blik foran et kors, sammen med hvilken den danner en samlet figur.

Imidlertid synes indskriften om det kærlige minde at stå i skærende kontrast til gravstedets forfatning. Set forfra hælder gravmælet svagt mod højre, ligesom den ramme, der afgrænser selve gravstedet, også skræner mod højre. Dele af englens vinger er blevet brækket af, og arrene på brudfladen vidner om, at vingspidserne er blevet slået af inden for de senere år. Der er ingen blomster ved graven til at vidne om familiemedlemmers besøg ved gravstedet eller andre former for indikation af, hvordan mindet om Isabell Mary Hopkins bliver plejet.

Isabell Mary Hopkins døde den 24. juni 1915 og dette er formodentlig den væsentligste årsag til, at der ikke ligger blomster eller andre spor efter besøg på gravstedet, for der findes næppe familiemedlemmer, venner eller bekendte, som kan huske Isabell Mary Hopkins som en levende person. Når

gravstenen bærer indskriften om datterens eller sønnens kærlige erindring om Isabell Mary Hopkins, så forekommer den i dag således ikke så meget som en markering af et aktivt erindringssted for et bestemt individ, men fungerer i højere grad som et poetisk mindesmærke i mere generel forstand. Dette understreges ydermere af, at en datter til Isabell Mary Hopkins – muligvis hende som fik opført og formulerede gravmælet – heller ikke lever længere; under moderens navnetræk står der: "Also Nana, her daughter, who died March 25th 1926. Aged 40 years."

Man kan spore adskillige sociale, emotionelle og materielle lag i denne transformation af erindringen og mindet om Isabell Mary Hopkins. Som antydnet er de mennesker, som kunne erindre hende, alle døde i dag. Gravstedet synes heller ikke længere at være et sted, hvor

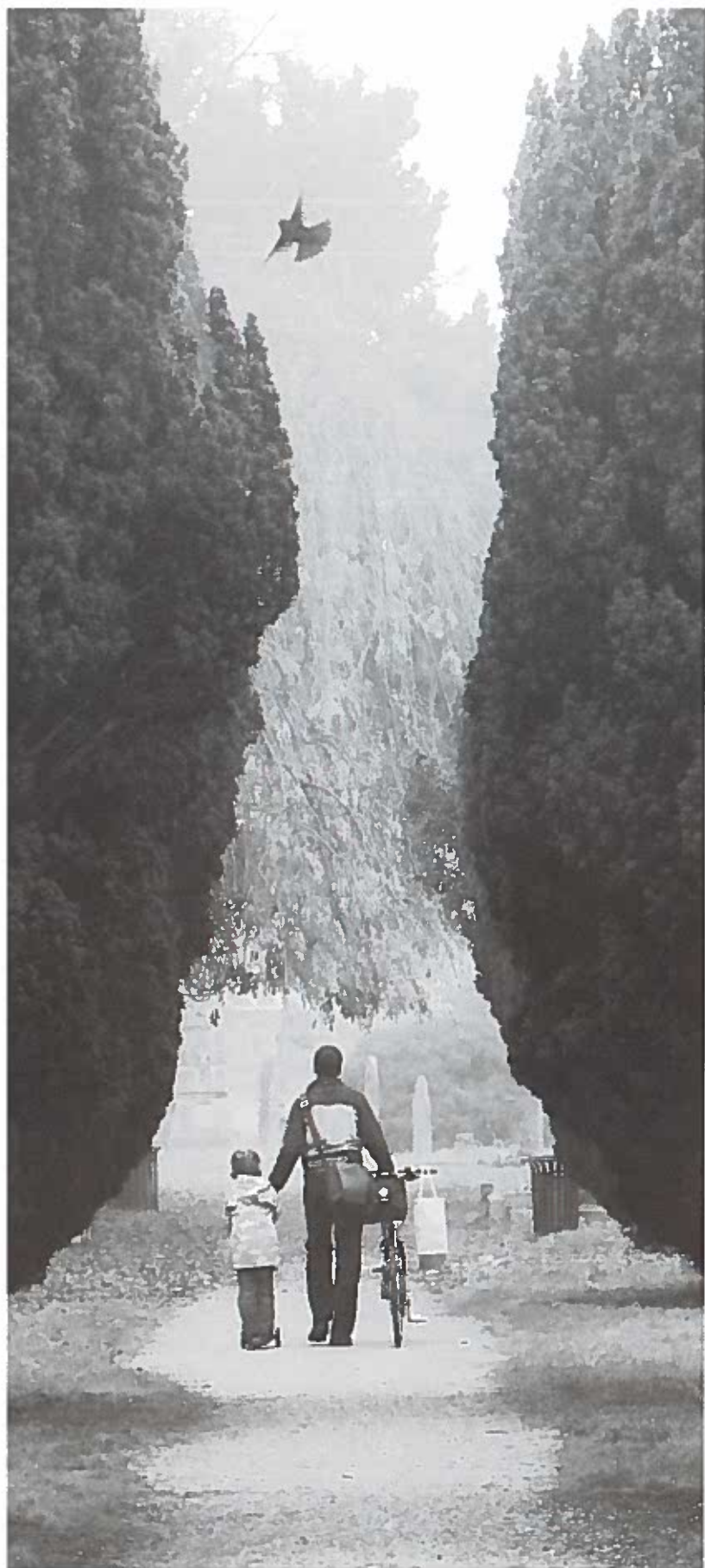

nulevende slægtninge kommer for at mindes Isabell Mary Hopkins. Der er med andre ord ingen aktiv ihukommelse af den afdøde på det sted, hvor hendes jordiske rester blev placeret i 1915. Graven er således ikke længere en lokalitet for erindringen om en person af kød og blod, og hendes fysiske gestalt, kroppen, eksisterer heller ikke længere. Det, der er tilbage af Isabell Mary Hopkins på Mill Road Cemetery, er – bortset fra nogle hypotetiske knoglestumper – en materiel stedfortræder i form af gravmælet.

De ovenstående observationer rejser spørgsmålet om, hvor lang tid erindringen om de døde varer, og om hvordan mindesmærker for personer, man aldrig har mødt, og for begivenheder, man aldrig har oplevet, virker socialt og materielt. Disse spørgsmål kan gøres til genstand for etnografiske, arkæologiske, psykologiske og historiske studier verden over og er som sådan ikke specifikke for gravmælet over Isabell Mary Hopkins eller for Mill Road Cemetery. Hvis man løfter blikket fra det konkrete gravmæle og betragter kirkegården i sin sammensatte helhed, er der imidlertid nogle særlige forhold, som springer i øjnene. På Mill Road Cemetery kan man iagttage, hvordan ting bliver skabt, og hvordan de går i opløsning, og kirkegården er i mange henseender udtryk for en materiel dynamik og en timelighed, der henleder opmærksomheden på forholdet mellem tingenes konstante metamorfose og menneskers måder at begå sig i forgængelighedens og foranderlighedens nærvær.

Set i et arkæologisk perspektiv på ting kan man således gøre sig nogle overvejelser om, hvordan den vedvarende tilblivelse og opløsning, der definerer den materielle

Gravmælet over
Isabell Mary Hopkins.

Gravsten overgroet af lav.

verden, indvirker på menneskers brug af ting. Arkæologien kan defineres som studiet af materiel kultur, men det er samtidig også en disciplin, der er nødt til at gøre sig forgængeligheden og fraværet af ting bevidst. Ingen arkæologisk empiri er nogensinde fuldstændig, og arkæologisk arbejde er således helt grundlæggende ensbetydende med at arbejde med fravær og med delvise tomrum efter tingenes forsvinden. Spørgsmålet er imidlertid, hvordan man undgår, at disse tomrum bliver til tomhed.

Tingenes liv blandt de døde

Mill Road Cemetery blev indviet i 1848 efter en årrække med kraftig beboelsesvækst i området øst for Cambridges centrum og i en tid, hvor koleraepidemier overfyldte de eksisterende kirkegårde. Kirkegården blev designet af John Claudius Loudon, som var en af tidens mest berømte landskabsarkitekter, og som mente, at kirkegårde skulle kunne omdannes til grønne parker, når de var blevet fyldt og gik ud af drift. Netop Mill Road Cemetery blev betegnet som fyldt i 1949 og blev lukket for nye begravelser, bortset fra på familiegavstederne. Gennem tiden er der blevet begravet omkring 20.000 mennesker på

Brugere af kirkegården en tidlig morgen.
Foto Tim Flohr Sørensen

Ødelagt gravsten.

kirkegården, og i dag er der cirka 3500 tilbageværende gravsteder. Siden kirkegården blev lukket for nye begravelser, har den fungeret som park, og den bliver dagligt brugt som et grønt område, som lokalområdets beboere krydser over mellem den befærdede handelsgade Mill Road og beboelsesgaderne Gwydir Street og Norfolk Street.

Mill Road Cemetery er således stadig en meget aktiv og levende kirkegård, selvom begravelser er sjældne. Man møder dagligt hundeluffere, kondiløbere, alkoholikere, legende børn, folk der går tur, cyklister der krydser over kirkegården på vej til og fra arbejde og fra tid til anden også ornitologer, kommunens renovationsfolk, skoleklasser på udflugt, slægtsforskere, narkomaner og lokalhistorikere.

På kirkegården finder man spor efter stedets forskellige brugere; spor, som dels er med til at nedbryde kirkegården og som dels lægger nye lag til den. For eksempel er mange af kirkegårdens gravsteder blevet forandret gennem den vedvarende brug af kirkegården. De elementer på kirkegården, der umiddelbart synes mest varige, står udhugget i sten eller er støbt i jern og beton, nemlig gravmæler, stensætninger og indhegninger.

Nok forekommer de permanente, men ved nærmere eftersyn transformeres gravmælerne naturligt, når de for eksempel koloniseres af mos, lav, græs og andre plantevækster. En stor del af kirkegårdens omtrent 3500 gravsteder er således overgroet af buskader og bliver nogle gange væltet af buske, træer og massive slyngplanter, der læner sig ind over gravstenene, så de i visse tilfælde vælter eller knækker. Nogle gange forsvinder indskrifter, når de dækkes af lav, eller når overfladen på gravmæler af sandsten forvitrer efter regn og frost. Andre steder kan man se, hvordan selve gravens underjordiske kollaps har betydet, at gravstenen kæntrer, eller at hele gravstedet synker, som det også er tilfældet med Isabell Mary Hopkins' grav.

En anden transformation findes i form af den aktive manipulation og omformning, som nogle brugere af kirkegården skaber. Mange gravsten på Mill Road Cemetery er blevet bevidst væltet, slået i stykker eller bemalet med graffiti af besøgende på kirkegården. De knækkede vingespids på englen, der står over Isabell Mary Hopkins' grav skal formentligt tilskrives sådan hærværk, mens man andre steder på kirkegården for eksempel finder armene

af krucifikser knust for foden af gravmonumenterne. Ofte står sokler tilbage uden gravmæler, som er blevet fjernet, hvis de ikke har kunnet repareres efter at være blevet ødelagt, og andre gange ligger ituslåede krucifikser eller gravsten tilbage i en bunke, så de er samlet i tilfælde af, at man vil forsøge at reparere dem senere.

Spor som tingslige effekter

Ved indgangen til kirkegården fra Gwydir Street ligger der en stenramme tilbage som den eneste rest af et gammelt gravsted. Mange britiske gravsteder fra den victorianske periode er omgærdet af en lav stenramme, som markerer selve gravens omrids. I dette tilfælde er der ikke andet tilbage af gravstedet end netop denne ramme, som ligger som et kvadratisk omrids, der er blevet trykket skævt ned i jorden. Halvdelen af gravstedet er overgroet af græs, og en mudret cykel- og gangsti løber over den anden halvdel af gravstedet. Aftryk fra cykeldæk og fodspor vidner om, at stien bliver brugt hyppigt.

Sporene efter de vedvarende processer af tilblivelse og opløsning har forskellige varigheder og horisonter. Nogle er flygtige, mens andre er med til at omforme kirke-

gården for bestandigt. Den mudrede sti, der krydser over gravstedet ved indgangen fra Gwydir Street synes at være blevet påbegyndt for mange år siden som en uplanlagt veksel gennem græsplænen, der efterfølgende er blevet mere permanent og nu vedligeholdes i form af daglig brug.

I modsætning til denne relativt varige sti står indholdet af de skraldespande, som kommunen har opstillet på kirkegården, og som tømres regelmæssigt efter en skemalagt plan. På en bænk, der står et par meter fra Isabell Mary Hopkins' grav, sidder der ofte besøgende på kirkegården og i forbindelse med regelmæssige besøg på kirkegården i efteråret 2011 observerede jeg, hvordan netop denne skraldespand blev fyldt op mere hyppigt end de tre andre skraldespande, der var placeret på dette sted. Alle de fire bænke, som skraldespandene er opstillet ved, bliver brugt jævnlige, når vejret er bare nogenlunde tørt, men det er imidlertid skraldespanden i nærheden af Isabell Mary Hopkins' grav, der hurtigst bliver fyldt.

Et flygtigt blik på skraldespandens indhold antyder, hvad bænken bliver brugt til. I skraldespanden ligger der tomme øldåser og ciderflasker. Øllene er af et polsk fabrikat med en høj alkoholprocent, mens der også findes en del Carlsberg Masterbrew, som sælges billigt i en nærliggende købmandsbutik, og ciderproduktet kan ligeledes købes billigt i dunke med to liter og et højt alkoholindhold i lokale supermarkeder. Sporene efter alkoholforbruget på bænken fjernes jævnlige af renovationsfolk, og denne brug af stedet synes at udgøre en af dets mest kortvarige materielle eksistenser, selvom for-

bruget af alkohol er en af de mest regelmæssige og hyppige begivenheder på kirkegården.

Forandringens uklarhed

Man kan sige, at Loudons ambition for en bykirkegårds efterliv (når den var blevet lukket for fortsat begravelse) er blevet indfriet. Han forestillede sig kirkegården som en åben og grøn park, der fortsat kunne fungere som et levende sted for byens mennesker. Måske stemmer en del af nutidens aktiviteter på Mill Road Cemetery ikke helt med Loudons forestillinger. Men såvel den vedvarende forandring af kirkegårdens materielle forfatning som dens forfald kendetegner præcis tingenes egentlige liv og indikerer, at både mennesker og ting eksisterer i et samspil, der er kendetegnet ved en vis del ukontrollerbarhed og uklarhed. De mennesker, som bruger kirkegården som et sted er også nødt til at forholde sig til kirkegården som en materiel forekomst – som en ting – der hele tiden forandrer sig socialt og stofligt. Mennesker er således indrammet af tingenes metamorfoser og forsvindinger.

På denne måde er kirkegården kendetegnet ved en flerhed af tidslige hansonter, som rækker fra det aktuelle og momentane over det varige og historiske til forestillingen om det evige og transcendentale i døden. Kirkegårdens tidsligheder er en konsekvens af alle de ting, der sameksisterer på kirkegården, og de mennesker, som manipulerer og bliver manipuleret af tingene. Tingene rækker således på den ene side ud over det tidsmæssigt afsluttede ved at være vedvarende foranderlige og er samtidig samlingspunkter for menneskers handlinger, da netop deres skrøbelighed kalder mennesker tilbage for at ødelægge,

reparere, rode til, rydde op, finde rum for aktivitet, ro, fordybelse, adspredelse og så videre.

På den anden side efterlader tingene også en uklarhed i kraft af deres mange overlappende tidsligheder. Selvom man kan afkode visse tidspunkter på kirkegården i form af indskrifter om dødsdatoer, ved at aflæse gravmæler stilistisk og ved at afsøge kirkegårdens historie i kirkebøger og arkiver, rækker mange ting også ud over en placering i et formelt kronologisk skema. På kirkegården bliver det i stedet uklart, hvad der er nutid, og hvad der er fortid. Tingenes formelle historie, fortællingerne om dem og deres tilhørsforhold griber ukontrollerbart ind i hinanden. Typisk vil den akademiske øvelse derfor gå ud på at belyse, afsløre og udrede tingenes faktiske tilstand og søge at komme uklarheden til livs. Men en del af kirkegårdens uklarheder består imidlertid netop i det konstant foranderlige, som ikke lader sig fastfryse, og det er netop den vedvarende bevægelse mellem skabelsen og opløsningen af den materielle verden, som skaber denne uklarhed. Den akademiske udfordring må derfor bestå i at blive i stand til at kunne håndtere det konstant bevægelige, glemslen, forrådnelsen og transformationen af mennesker og ting i samspil.

Jeg har i denne artikel forsøgt på én gang at tage udgangspunkt i basale arkæologiske observationer af materiel kultur og samtidig at frigøre mig fra en rigid arkæologisk metode. Dette har to formål: på den ene side at illustrere, hvordan opmærksomheden mod tingene i sig selv kan være med til at observere nuancer og detaljer i det materielle, som nemt forsvinder, når man primært fokuserer på perso-

Gravstedsramme og sti.

ner eller historiske kilder. Det andet formål er at række ud over arkæologien og vise, at arkæologiens behov for at fastfryse ting ved at datere, typologisere og konservere dem frarøver tingene deres liv som sociale og stoflige fænomener.

Med afsæt i Mill Road Cemetery og det konglomerat af ting og mennesker, man kan observere her, vil jeg således hævde, at tingene ikke blot kan reduceres til trivielle data, der kan vidne om fortidige hændelser, men at de også har en vedvarende effekt i deres samtid (uanset om denne samtid er fortidig eller aktuel). På den måde kan tingene ikke reduceres til blot at være tegn, som primært dækker over et bagvedliggende betydningsindhold. Ting er snarere selvstændige effekter, der må tages alvorligt i deres egen ret. Dette betyder blandt an-

det, at tingenes timelighed rummer en iboende uklarhed, som ikke nødvendigvis kan forklares som et kulturelt fænomen gennem afsløring, men måske snarere skal forstås inden for rammerne af det, man kunne betegne som en uklarhedsæstetik: en tilnærmelse af de stoflige kvaliteter ved tingene, som ikke kan reduceres til symbolik eller betydning, men som ikke desto mindre vedvarende skaber sensoriske og følelsesmæssige effekter. ■

Forslag til videre læsning:

Edensor, Tim. *Waste Matter - The Debris of Industrial Ruins and the Disordering of the Material World*. In: *Journal of Material Culture*, 2005, 10(3): 311-332.

Lucas, Gavin. *Modern Disturbances: On the Ambiguities of Archaeology. I: Modernism / modernity*, 2004, 11(1):

109-120.

Lucas, Gavin. *Time and the Archaeological Event*. In: *Cambridge Archaeological Journal*, 2008, 18(1): 59-65.

TIM FLOHR SØRENSEN ER UDDANNET ARKÆOLOG OG ANSAT SOM POSTDOC-FORSKER VED MCDONALD INSTITUTE OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH, UNIVERSITY OF CAMBRIDGE. HAN ARBEJDER MED PROTOTYPER OG TIDSPERSPEKTIVER I ÆLDRE BRONZEALDER I SYDSKANDINAVIEN (CIRKA 1700-1100 F.V.T.) PÅ DET INTERNATIONALE EU-FINANSIEREDE FORGING IDENTITIES-PROJEKT. HAN ER PH.D. FRA FORHISTORISK ARKÆOLOGI PÅ AARHUS UNIVERSITET, HVOR HAN SKREV EN AFHANDLING OM GRAVPLADSER FRA DANMARKS OLDTID OG NUTID MED FOKUS PÅ KROPSLIG OG EMOTIONEL BEVÆGELSE.

alle fotos af forfatteren